

Вуле Журић

НАС ДВА БРАТА

Легенде др Младен и Сретен Стојановић

јул, 2024.

*У сїомен ујаку Ивану Ики Фіілу
и Журићима ѡалим на Сушјесци*

Вуле Журић

НАС ДВА БРАТА

Легенде др Младен и Сретен Стојановић

M
Vukotić
Media

јул, 2024.

Младен је био човјек какви ће људи бићи.
Густав Крклец

Ведрину је носио Срејен Стојановић.
Зуко Цумхур

Ријечи пролазе, примјери привлаче.
Георгина Стојановић

ПРОЛЕГОМЕНА ЗА ДАВНО ОТПЕВАНУ СЕВДАЛИНКУ

„М и нећемо говорити о боговима“, каже Сретен Стојановић на једном месту у есеју *Порџре у скулпџтури* и наставља како ћемо „да се зауставимо тамо где су се срела два човека очи у очи.“

Бурделов ученик, и један од родоначелника наше савремене скулптуре, горепоменути текст је објавио у књизи *Бисте*, која је штампана у у Београду 1935. године. Двадесет и две-три године и цео један светски рат касније, пошто је извајао скулптуре Петра Петровића Његоша и вожда Карађорђа, Сретен Стојановић је приводио крају животно дело, свог Филипа Вишњића.

„На несрећу“, пише Лазар Трифуновић у монографији посвећеној Сретену Стојановићу, „кад је посао око *Филипа Вишњића* био приведен крају, неколико тона глине се срушило, јер унутрашња конструкција није издржала терет. На тој гомили

блата његови ученици су пронашли неоштећену једино главу фигуре и одмах је излили.“

Трифуновићева књига објављена је у едицији *Сликари и вајари* Српске академије наука и уметности 1973. године, а наредног пролећа моја мама је почела да ме води у обданиште *Рагосић* на сарајевском Мејташу. Свакога јутра бисмо се пењали уз Џициковац, стрму улицу при чијем самом врху нас је чекало обданиште *Др Младен Стојановић*.

Пре него што стигнемо до пошљунчаног дворишта са клацкалицама, љуљашкама и тобоганима, прошли бисмо поред узаног раскршћа са Скерлићевом улицом, на чијем углу се налазила кућа Исака Самоковлије. А пошто за собом оставимо *Младена Стојановића* и између горње ивице Великог парка и Дома милиције наставимо ка Мејташу, прошли бисмо и поред обданишта *Бошко Буха*.

Знао сам шта је то радост и ко је био Бошко Буха, а мама ми је испричала да је Исак Самоковлија био лекар и писац приче *Носач Самуел*, коју ћу читати кад кренем у школу, а да је Младен Стојановић био лекар и партизански командант и да је погинуо у рату.

У јесен 1975, у кину *Дубровник*, које се налазило преко пута Великог парка, са мамом сам гледао филм *Др Младен*. Седели смо близу платна, па је сцена у којој Паја Вуисић на превару убија Љубу Тадића изгледала још страшнија. Изашао сам из кина уплакан и бивао на ивици суза кад год бисмо прошли поред обданишта на врху Џициковца.

Након последњег рата обданиште *Бошко Буха* претворено је у Немачку а *Младен Стојановић* у Француску амбасаду. Нека институција се сигурно

уселила и у простор где се, у време мога сарајевског детињства, налазила *Рагоси*.

А туга?

И даље је осетим док на неком кабловском каналу гледам како Паја Вуисић на превару убија Љубу Тадића, иако одавно знам да тог пролећа 1942. није баш све било као у филму. Јер је било много невероватније! Поготово када се сви ти догађаји разматрају из нашег, најновијег предратног времена.

А прича о нечијој смрти увек је прича о много живота. У случају доктора Младена Стојановића, то је пре свега прича о његовом брату, вајару Сретену Стојановићу, али и прича о њиховим родитељима, браћи и сестрама, те вршњацима са којима су у једном од велеиздајничких процеса по избијању Првог светског рата осуђени на тешку робију због припадања тајној ђачкој организацији чија се делатност данас сматра саставним деловањем покрета Млада Босна.

Прича о нечијој смрти увек је прича о многим местима. У случају браће Стојановић, то је пре свега прича о Приједору, али и прича о Тузли, Београду, Бихаћу, Зеници, Загребу, Паризу, Бечу и Сарајеву.

Младен је у Сарајеву као лекар приправник био на одслужењу стажа у Државној болници, у којој је на разним одељењима радио од 9. новембра 1925. до 31. августа 1926. Сретен се у пролеће 1955. сликао баш на једној од стаза у Великом парку. Сарајевско „Ослобођење“ је ту фотографију штампало као илустрацију текста Чедо Кисића *Сјећање на један сусрет*, објављеног у првим данима после Сретенове смрти.

Сретен Стојановић

Док нека жена у црнини иде ка Цициковцу, Сретен гледа ка месту где су се у то време налазили приземни дућани и где ће касније бити подигнута зграда у којој се налазило кино *Дубровник*. Или већ види послеподне (јер такве ствари се најчешће дешавају у то доба дана) када ће се у београдском атељеу урушити скоро довршени *Филиј Вишњић*.

Лако је претпоставити како се осећао уметник у тренуцима након што му је у трену, пред очима, нестало животно дело. Али то осећање нећемо описивати на страницама које следе.

Основна намера ове књиге јесте да макар покуша да прикупи делиће блатњаве глине од којих је саздана целовита прича о браћи Стојановић и њиховој важности за нашу будућност.

Обилато се служећи расположивом грађом, позајмљујући и уграђујући у нашу причу многа сјајна места из текстова оних који су се најчешће налазили у самом средишту ковитлаца преломних

историјских догађаја, покушаћемо да сачинимо књигу посвећену обојици: лекару кога је волео народ Поткозарја и који је одласком на побуњену Козару, са звездом петократком на шубари, постао јунак, и вајару чији споменици Карађорђу и Његошу омеђују онај вечни Београд који сви сматрамо и својим.

Биће то, дакле, прича која ни једном једином речју неће залазити у машту, нити ће ни једном једином речју тежити да буде историјска монографија.

У њој, да парафразирамо есеј Сретена Стојановића *Порџре у скулпџури*, нећемо говорити о боговима, већ ћемо се заустављати тамо где су се два човека сретала очи у очи.

Јер то ће бити једна прича о две храбрости, коју смо насловили *Нас два брата*.

Али пре него што започнемо њено прво поглавље, сетићемо се како је, по сопственом сведочанству, Осман Карабеговић, саборац др Младена, на њиховом растанку у некој шуми на Козари, на Стојановићеву молбу, партизанима отпевао једну севдалинку.

Гледајући Сретена Стојановића како стоји у подножју Великог парка у Сарајеву, замишљам да се сигурним кораком пење за оном женом у црнини ка Џициковцу и улази у пошљунчано двориште обданишта које носи име његовог погинулог брата. На једној од љуљашки га чекам ја, сарајевски дечак који је плакао када је гледао како Паја Вуисић на превару убија Љубу Тадића.

И док ми чика Сретен прилази, чује се она иста севдалинка коју је Осман Карабеговић на растанку отпевао др Младену и козарачким партизанима.

Волео бих да је, читајући ову књигу, чујете и ви.

РИЈЕДАК ЈЕ ОТАЦ

Лав Николајевич Толстој почиње *Ану Карењину* реченицом „Све срећне породице личе једна на другу, свака несрећна породица, несрећна је на свој начин“. Бранко Ћопић би на ово можда шаљиво додао: али је свака, ће год да се скрасила, дошла из Херцеговине!

Такав је барем случај са приједорским Стојановићима.

Сретен Стојановић у својој аутобиографској прози *Сећање на завичај* пише да су се Стојановићи „звали Јакшићи када су кренули из Невесињског поља, под вођством кнеза Вукоја Јакшића, и зауставили су се у селима више Приједора. По сину Стојану постали су Стојановићи, а потомци кнеза Милана постали су Кнежевићи“.

Миливоје Родић у предговору књизи *Зайиси ирошином* руком овоме додаје да су се Јакшићи из Херцеговине „населили у Миску Главу код Љубије и у Поткозарје“.

„Могло је то бити крајем 17. или почетком 18. вијека, јер су тада, према историјским изворима и добро

очуваном народном предању, нови валови досељеника пристизали у највећем броју.“

Родић даље наводи да Стојановићи славе крсну славу Св. Ђорђа, те да су имали бројно потомство, бавили су се тежаклуком, били радни и држали много до свога угледа и имена у друштву.

У књизи *Порџреџ Симе Стојановића* Младенко Сацак бележи да су наследну линију „кроз три кољена чинили свештеници: прво Илија, па онда Гавро, па на крају Симо“.

Код Сретена Стојановића подаци се лако претварају у причу која тече баш можда попут Сане. Или помало личи на сиже Ђопићевског вестерна.

„После попа Илије, долази поп Гавро, мој деда. Снажан и велики човек, енергичан као и његови преци. Он зида кућу у Приједору и када му ноћу плаћеници приједорских газда све поруше, он поново почиње. Једне ноћи остане сам на градилишту и огромном тољагом премлати беднике и толико им утера страх у кости да се више нико никада није усудио да му смета. Кућу је правио велику на спрат. Када је изгорела у великом пожару, који су аустријске власти подметнуле и упалиле преко пола Приједора, он подиже нову кућу и то од камена и цигле.“

Сретен Стојановић потом наводи да је Гаврина парохија била у Козарцу и на Козари, и наставља са описивањем призора које није тешко замислити у акционим сценама какве високобуџетне ТВ серије у којој би широки аудиторијум могао и много тога да научи о временима када су се о Босну, преко леђа сиротиње раје, отимале Турска и Аустрија.

„Имао је добре коње и момке“, каже Сретен Стојановић. У *Сећању на завичај* он зналачки дочарава атмосферу

не тако давнога времена: „Када је пролазио кроз Козарац, Турци су зашиљено копље бацали из својих авлија на њега, али би он увек срећно пројурио у галопу. Када Турци нису могли друго, а завидели су попу на добрим коњима, они ископају на путу јаму, испуне је кречом и покрију.“

Црква са два торња

Гавро и један његов ђак су се из описане ступице некако извукли, за разлику од коња. Али то овог поносног човека не да није поколебало, него је после тога решио

Црква у Козарцу

да „у том средишту чувених козарачких Турака сагради цркву, али Турци то нису дали. Тражио је дозволу од аустријских власти, али му оне не дају, јер веома мало има верника у самој касаби, а Турци прете буном. Он не одустаје, обраћа се влади у Сарајеву и успева да сагради велику цркву са два звоника“.

Једну од одбијених молби поп Гавро Стојановић је у лето 1880. послао сарајевском митрополиту Антиму.

„Кроз нашег премилостивог владара, његово величанство цара аустријског, краља угарског, и проче, Фрању Јосифа I, кроз његову доброту и обдарени његовом немилостивом заштитом, усуђујемо се и ми доле подписани становници обћине Козарац један корак у напредку учинити, за наше млађе и дјецу се побринути, те у средини Козарца саградити цркву у којој ћемо Бога послије толико столећа србски слободно хвалити и славити почети...“

Младенко Саџак напомиње како је ову молбу у јулу 1880. писао поп Гаврин син Симо Стојановић, „тада још увијек ђак бањалучке богословско-учитељске школе“.

Десетак година касније Симо Стојановић у свом етнографском спису *Козарац с околином* обавештава читаоца, потенцијалног путника-намерника, како се недалеко од моста преко реке Козаруше „уз цесту, налазе трагови од старинске куле турске, која је озидата каменом србске-православне цркве старинске из села Балта, још док је обијест турска владала и тирјанство проводила над мукотрпним србско-православним народом; али гле! По божијем промислу и наредби наступише боља времена и да се изврши оно по србској народној пјесми: ‚што је некад било наше, опет мора бити наше‘, те добротом високе владе, слогом србско-православног

парохијалног народа уз то прилогом добровољним житеља парохије и житеља поносне Босне и кршне Херцеговине, купи одбор црквени исту кулу, коју развалише, са придодатим материјалом доста лијепу са два звоника цркву озидаше уз настојање никад незаборављеног садањег владиног савјетника Микулија и садашњег свештеника Гавре Стојановића, пароха исте цркве, на пространом земљишту покрај главног пута ниже града Козарца, која је украшена и с нужним утварима снабђевена, а 31. маја 1887. год. освећена од митрополита Николајевића“.

А пре ове кратке историје подухвата свога оца Гавре, Симо Стојановић је овако описао сам Козарац:

„Што Ненадовић српски путописац и велики књижевник описује лијепо романтичне предјеле Швајцарске, то би више занијело таквог или другог путника научењака романтичнији положај Козарца и његове дивне околине, која много болесницима помаже и у здравствено се стање поврате, који се не би покрио не само у Босни, него и изван ње у другим мјестима. Тешко је наћи још које мјесто у поносној Босни да у њему има сваковрсног воћа које роди сваке године, особито шљиве, које неће ни једне године преметнути да их има колико било не буде а кад год добро роде, онда их мјестни народ суши у сушанама и за њих лијепу суму новаца прими. – Што се тиче бостана, то је управ за њега земља створена, кад може бити у једној лубеници по 10 ока а по множину кола што доведу на пијацу приједорску и Приједорцима по приличну цијену продају да своје тијело расхладе од велике љетне жеге.“

Многи сељаци су после добро обављене трговине свраћали у неку биртију, па би се често дешавало да

ту и пропију све што су тог дана зарадили. Али у томе их је, пише Сретен Стојановић, његов деда Гавро спречавао:

„Он је на коњу упадао у биртије и млатио их тољагом са гвозденим топузом на врху и терао кући. Бирташи су се заклињали да ће му се осветити али се нису усуђивали.“

Поп Гавро није одобравао ни разводе бракова „јер је то“, објашњава његов унук Сретен, „и грех и срамота и бес. Ако је неко хтео тако нешто и није имао оправдане разлоге, он је тукао и мирио“.

Уз овакав трезвени и морално строги поглед на свет сасвим се уклапа намера да двојицу својих синова пошаље на школе. Тако је, одмах после великог пожара, Гавро Стојановић једног сина послао лађом у Београд, а другог у Задар, на богословију.

Сретен и Младенов стриц Теофило завршио је у Београду седам разреда гимназије, а када су цео разред избацили из школе, прошао је поштански курс и оженио се у Зајечару. Пред рат 1914. премештен је у Београд, где су му синови завршили школе.

А Симо Стојановић је из Приједора стигао у Задар, где ће завршити богословију. Како је у *Сећању на завичај* написао његов син Сретен, „он је био рођен за свештеника“.

У земљи где расту олеандер и њаб

Симеун Стојановић рођен је 1861. године у Приједору, или још прецизније: у приједорском насељу Ограде, у Српској вароши. Ту је похађао и прва четири разреда основне школе, код учитеља Тодора Малешевића. У јесен 1874. био је ђак Босанско-бањалучке

богословске школе, коју је у граду на Врбасу 1866. основао Васо Пелагић. Школа, међутим, престаје са радом већ наредне, 1875. године, због избијања Херцеговачког устанка.

Ни шеснаестогодишњи дечак није одолео зову слободе, па је 1877. кренуо пут Србије, да као добровољац учествује у рату против Турске.

Младенко Саџак нас обавештава како га је отац Гавро стигао „у Костајници и успио је да га врати кући тек пошто га је некако увјерио ' да Србију помаже Русија, а Босну нема ко да ослободи ако сви оду у добровољце' “.

Нови немири и аустријска окупација Босне и Херцеговине 1878. утичу на то да Симо Стојановић настави школовање тек 1882. године, када га отац Гавро шаље у Далмацију, да у Задру, на тамошњој Богословији, доврши своје школовање и постане први школовани свештеник међу Стојановићима.

О Далмацији и друштвено-политичким приликама које су у њој владале током времена када је њеним морем, људима и обалом, између осталих, владао и Наполеон, писали су многи историчари, али ми ћемо се у кратком упознавању са основним карактеристикама приморја ка ком се ради школовања упутио двадесетогодишњак стасао под Козаром задржати на ономе што је о своме родном крају написао Владан Десница. Намеравајући да говори о песнику Мирку Королији и средини из које је овај потекао, писац *Прољећа Ивана Галеба и Зимској љењовања* је у *Мајазину сјеверне Далмације* 1935. године свој чланак започео овако:

„Далмација у својој цјелини обухвата и сједињује разна подручја која се, под дјеловањем посебних

природних услова и различитих историјских удеса, међу собом доста разликују. У тој земљи гдје расте и олеандер и граб; гдје уз обалу и магистралу лепрша дашак романског духа и вије се лака западна мелопеја, а по залеђу у бури струји дубоко расни народни живот и гуди примитивни монокорд; гдје уз катедрале са Тицијанима и Веронезима постоје и манастири у којима тиња дух средњовјековне српске манастирске образованости, у којима царују круте бизантијске иконе и у којима се чувају завјети Немањића; гдје поред приморског трубадура налазимо и мргодног брђанског калуђера љетописца, – у тој земљи, међу разноврсним особеностима које је условила природа и створила историја, и сјеверодалматински копнени крај, насељен избјеглицама који су се од 15. вијека даље склањали пред Турцима на његов голи крш и суре висоравни, претставља, по својим специјалним културним, психичким и економским моментима једно издвојено подручје. И на први поглед може да се чини чудно како је овај крај, сиров и чист у примитивном народном животу, са својим манастирима, са својим јунацима народне епике, са својим свештеницима вођама сеоба и побуна, залутао у ово Латинско приморје под духовним утицајем западне културе и западних духовних и политичких организама.“

На почетку предговора своме делу *Православна Далмација, историјски прејед*, први пут штампаном 1901. године у Новом Саду, у издању Издавачке књижарнице А. Пајевића, епископ далматинско-истријски Никодим Милаш (Шибеник, 16. април 1845 – Дубровник, 2. април 1915) каже како ваљда „нема на свијету земље, у којој је интолеранција наспрам православне вјере тако велика као у Далмацији“.

Владика Никодим

„Не смију давати јавнога израза тој интолеранцији само с тога што постоје државни темељни закони, који јамче слободу православне вјере у Далмацији, иначе би поступали противу те вјере, као што су прије издања тих закона поступали.“

У таквој *интолеранцији* у „земљи у којој расте олеандер и граб“, у време француске управе Далмацијом, након што је Наполеон Први чланом 9 декрета од 19. септембра 1808. године одобрио да се отвори семинарија за спремање свештеника Православне цркве, Црквено-народни сабор је на своме заседању 30. новембра исте године закључио следеће:

„У Далмацији постојаће семинарија за обучавање православног свештенства. Питомаца у семинарији биће осамнаест, између њих којих десет ће се обдржавати о државном трошку, остали о трошку своме. Научковни језик мора бити србски...“

Али од овог закључка до почетка рада школе морало је да прође четврт века, па је Православна клерикална школа почела са радом у Шибенику 27. децембра 1833. године. Осам година касније школа је заједно са епископским седиштем пресељена у Задар, где је радила до школске године 1863/64. Школа је поново примила ђаке пет година касније под именом Православни богословски завод.

Од тада је у наколико наврата мењан наставни план и број наставних предмета, а 1883. донета су Правила за питомце православног сјеменишта у Задру:

„Питомци православног богословског Сјеменишта морају свагда на уму имати, да цијел њихова васпитања у Сјеменишту саставља правилно изображење њихова ума и срца према њиховој светој служби православној цркви. Ради тога сваки је питомац Сјеменишта дужан

непрестано развијати укрепљавати у себи љубав и ода-ност православној цркви, њеним уставима и обредима, вјежбати себе у добрим христијанским навикама, узбуђивати у себи свијест о важности свештенства и пастирске службе и будити у себи ревност, да добром вољом и од све душе посвети себи ту службу, на којим се Божијим Промислом позивље.“

По тим правилима се у задарској Богословији школовао и Симеон Стојановић.

У години када је стигао у Задар, за потребе школске библиотеке купљено је седам књига, а било је много институција и појединаца који су књиге даровали. Међу њима су били епископ далматински Стефан, епископ бококоторски Герасим, Матица српска, Богословија у Београду, Задарска, Которска и Карловачка гимназија, те књижара Браће Јовановић из Панчева. Тако је у библиотеци Задарске богословије било 1397 књига и скоро две и по хиљаде брошура, а редовно су стизали нови бројеви двадесет и једног часописа.

Поменута Правила су строго одређивала и какву литературу питомци смеју да читају и када то могу да раде: „Забрањено је читање књига у којима су изложене идеје политичке, антиправославне и антидржавне.“ А читање је било дозвољено у „време које није одређено за занимање“; само „одличним у науци питомцима биће допуштено читати књиге у време занимања“.

Уз Симу Стојановића у Богословији је прве године његовога школовања у сва четири разреда учило још седамнаест питомаца: редовних 12, ванредних 6. У сјеменишту (интернату) их је боравило њих дванаесторица. Били су то младићи махом из Далмације и Боке, док су те школске 1882/83. Богословију похађали њих петорица из Босне.

Врховни надзорник је био епископ далматински, а ђацима су предавала четири професора. Међу њима је био, у то време, архимандрит, будући епископ, овде већ помињани Никодим Милаш, који је својим целокупним делањем, а нарочито теолошким и историографским радовима, оставио дубок траг у културној историји нашег народа.

Епископ Никодим је десет година пре смрти свој пут човека оданог цркви и своме роду, а пре свега истинољубивости и праведности, сагледао у аутобиографији, на чијем почетку каже како је у животу доживео свега и свачега, „мало пријатнога, а непријатнога и премнога“.

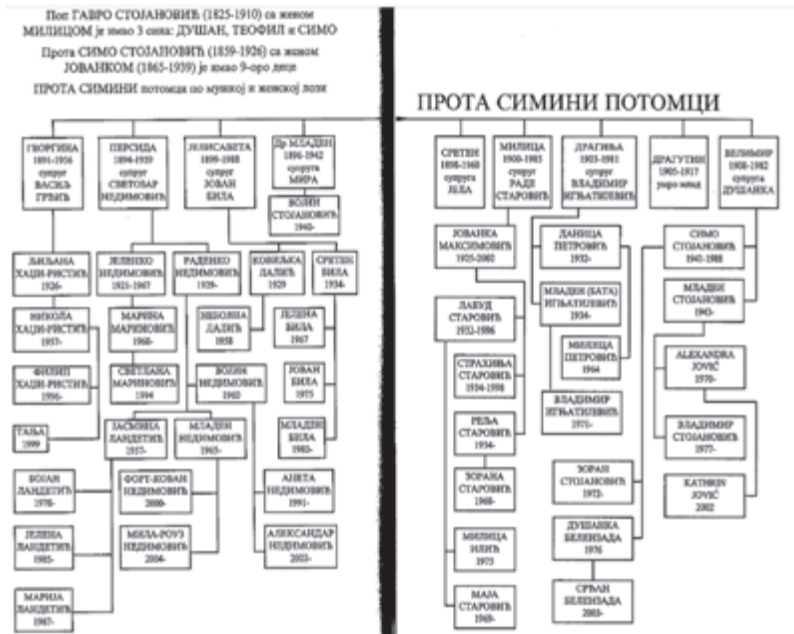
О томе каже: „Крива је томе моја нарав, јер сам много осјетљив, и јер се за свашто и за најситнију ствар одмах узнемирих и наљутим, и ту љутњу прикривам у себи, па то ми троши живот. А највише ми је те љутње проузроковала завист људи, која ме је почела пратити још од ђачког мог времена, и није престала до данас“.

По мајци Италијан, школовање је довршио на Кијевској духовној академији, одакле се вратио за звањем магистра теологије. За суплента Богословије у Задру постављен је 1871, а 1872. године именован је за сталног професора. Монашки постриг је примио на Бадњи дан 1873. године у Задру, а на Божић је рукоположен у чин јерођакона. Убрзо је одликован црвеним појасом и протођакоњским чином, на Божић 1875. године рукоположен је у свештенички чин, а 1880. године је произведен у чин архимандрита.

У августу 1875. учествовао је на конференцији о сједињавању цркава у Бону, где су га нарочито интересовала питања црквенога права, којим се касније бавио

у својим теолошким делима, од којих је најзначајније *Православно црквено ђраво*. Почетком двадесетог века одбио је понуђено му место митрополита Србије, да би по објављивању књиге *Рукојложење као смејња браку* (1907) и критика које су потом уследиле из богословија у Београду и Сремским Карловцима, те захтева појединих црквених општина да се епископ Никодим свргне, у децембру 1911. поднео „оставку на задарску епархију“, која му је уважена у јануару наредне године. Умро је у Дубровнику, на Велики петак, 2. априла 1915. године.

Сретен Стојановић у *Сећањима на завичај* бележи да је „чувени владика Милаш“ водио његовог оца да као ђакон „по Далмацији пева у црквама“. Питомац

Родослов Стојановића

Симеон „је био пресрећан. Као одличан певач похваљен је и добио је Свето писмо од владике Милаша; то му је била најсветија и најдража успомена до краја живота“.

Са Балкана зора свиће...

Завршивши Задарску богословију, Симо се враћа у Приједор 1885. године и жени се Јованком Вујасиновић из Босанске Дубице, ћерком проте Теодора, који је у Пецијиној буни играо значајну улогу и због тога био затворен у Бихаћкој кули, у којој ће, педесетак година касније, бити затворени и његови унуци Младен и Сретен.

Поп Симо у аутобиографији наводи да је рукоположен „у старој Српској цркви у Сарајеву од добродушног и нелицемјерног митрополита Ђорђа Николајевића“.

Најпре је био помоћник своје оце, а затим је добио Маринску парохију. Тамо је прионуо на велики посао, јер је ваљало поправити цркву, подићи оgradu и звоник, засадити липе, завести редовно богослужење, научити појце појању и увести књигу црквеног прихода и расхода. Ово последње је помрсило рачуне неким парохијанима, који су га, на крају, чак тужили суду.

„Ја морадох с парохије“, написао је Симо у аутобиографији, „а мој истражитељ трећи дан излуди и умрије“.

И у новој парохији, у Козарцу, долазио је у сукоб са властима, али и са онима који су били изнад њега у црквеној хијерархији. Упоредо са свештеничким обавезама, бавио се писањем етнографских списа,

Кућа Стојановића

Стојановићи

у којима је, наговестивши оно што ће касније ради-ти Јован Цвијић, описивао навике и обичаје народа Поткозарја:

„Писао сам у листове у ‘ Бос. Вили ‘ и ‘ Источнику ‘ . Прибирао сам народне умотворине и податке о насељима. Волио сам цркву и школу, волио сам свој позив. Али ме поступање црквене власти убило. Видјео сам да бих морао правду куповати, а то ми образ није дозволио.“

Али када је престао да објављује своје радове, Симо Стојановић је са својом женом Јованком помагао рад удружења „Просвјета“, а био је и један од оснивача Српске читаонице у Приједору.

Јованка му је родила деветоро деце, четири сина и пет кћери. Од њих само Драгутин није преживео детињство, умревши у дванаестој години живота, за породицу можда и најтеже, 1917. године.

„Отац је био шаљивчина“, сећа се Сретен Стојановић. „Он се са нама шалио као са себи равнима, а жалио је што мајка мора много да ради. Водио ју је у Загреб да поправља зубе, па је водио у Липик, у бању.“

У кући Стојановића није се пило вино, али је, на славу или празнике, када су гости долазили у визитну собу, на столу стајала флаша вина са дванаест чаша. На свакој је била слика неког српског великана са његовом значајном изреком.

Било би интересантно ако би неки истраживач успео да открије у којој стаклари су прављене овакве и сличне чаше, јер је Бранко Ћопић добио име по Бранку Радичевићу, пошто је ујак Ћопићевој мајци на поклон из Новог Сада донео комплет од шест чаша украшених ликовима најславнијих српских песника.

„Отац је“, открива Сретен Стојановић, „имао посебну чашу на којој је стајало са једне стране: ‘ Симо

Стојановић, свештеник', а са друге – 'Само слога Србина спасава'".

Као што је њега као ђакона будући владика Никодим Милаш водио по далматинским селима да пева по тамошњим црквама, тако је поп Симо водио своју децу да певају по певницама поткозарских сеоских цркви.

„Сељаци су уживали јер смо знали лепо да певамо“, сећао се Сретен Стојановић, описујући како се на једном од тих породичних *излеџа*, после гошћења за богатом трпезом и дивних старинских здравица пуних „речитости и садржине“ заиграло и коло.

„Први пут сам чуо како народ пева уз игру:

*Са Балкана зора свиће
На тробове Немањића
Цар Шћејану и Душану
Из тробнице да усџану.“*

Сретен Стојановић описује и један од великих народних зборова на којима се тражила црквено-школска аутономија. Заједно са другом децом, био је отишао на ћуприју, одакле је требало да наиђе поп Симо са сељацима:

„Поворка је била невероватно импозантна. Сељаци у празничним оделима испрсили се, спремни на све. Барјактар снажан и висок, на лепом коњу, као да има пред собом визију Бошка Југовића, а мој отац, свечано обучен, са новом камилавком на глави, новим појасом и новом узенгијом на коњу, достојанствено јаше и гледа напред озбиљно. Када је наишао поред нас, само се насмешио и наставио пут који води слободи.“

Када је Симеон Стојановић умро у шездесет и шестој години живота, у недељном београдском црквено-политичком листу *Весник* објављен је некролог у коме је, између осталог, било написано:

„Риједак је отац који је знао и умјео да у сиромаштву васпита и школује своју дјецу, као што је то био поп-Симо.“